FEJN TINSAB EMMAWS TAL-EVANĠELJU?

Noel Muscat ofm

Ir-rakkont tal-manifestazzjoni ta’ Ġesù rxuxtat liż-żewġ dixxipli nhar Ħadd il-Għid filgħaxija, waqt li kienu mexjin lejn raħal jismu Emmaws, hu rakkontat minn San Luqa 24,13-35. L-Evanġelista jgħid li “dak in-nhar stess ġara li tnejn minnhom kienu sejrin lejn raħal jismu Emmaws, xi sittin stadju bogħod minn Ġerusalemm”. Il-lokalizzazzjoni ġeografika tar-raħal ta’ Emmaws għadha sallum oġġett ta’ diskussjoni fost l-istudjużi. Biżżejjed ngħidu li

hemm almenu erba' postijiet li t-tradizzjoni jew l-istorja torbothom mar-raħal ta' Emmaws. Dawn huma r-raħal Palestinjan ta' Emmaws El-Qubeibeh, ir-raħal ta' Abu Gosh, ir-raħal ta' Motza u s-sit arkeoloġiku ta' Nikópolis, ħdejn Latrun. Filwaqt li l-ewwel tliet postijiet jinsabu bejn wieħed u ieħor fl-istess żona fuq ix-xaqliba tal-Punent ta' Ġerusalemm, l-aħħar post hu ħafna aktar imbiegħed, għalkemm jinsab ukoll fl-istess direzzjoni.

Id-diversi possibiltajiet ta' fejn setgħet tkun Emmaws

Ir-raħal ta' Emmaws jiġi identifikat minn San Luqa bħala li jinsab 60 stadju bogħod minn Ġerusalemm. Ta' min jgħid mill-ewwel, iżda, li xi verżjonijiet tal-Evanġelju jitkellmu minn 160 stadju. Din il-miżura Rumana ta' distanza tikkorrispondi bejn wieħed u ieħor għal 185 metru. Mela 60 stadju jikkorrispondu bejn wieħed u ieħor għal 11-il kilometru. Jekk wieħed jagħżel il-verżjoni li ġġib 160 stadju, mela wieħed jasal għal 29.6 kilometri.

Id-diversi ismijiet li diġà tajna jaqblu sa ċertu punt ma' dawn id-distanzi. Emmaws El-Qubeibeh hu bogħod 12-il kilometru (65 stadju) minn Ġerusalemm. Abu Gosh hu bogħod 15.35 kilometri (83 stadju) minn Ġerusalemm. Motza hi bogħod 6.48 kilometri (35 stadju) minn Ġerusalemm. Nikópolis hu bogħod 32.56 kilometri (176 stadju) minn Ġerusalemm. Nagħtu preżentazzjoni qasira ta' kull wieħed minn dawn il-lokalitajiet, u niġbdu xi konklużjonijiet dwar fejn setgħet tkun sitwata Emmaws tal-Evanġelji.

Emmaws El-Qubeibeh

Ewsebju ta' Ċesarija u Oriġene ma kienux jafu ħlief b'Emmaws Nikópolis, jiġifieri l-belt tal-pjanura li tissemma fl-1 Ktieb tal-Makkabin. Imma billi din, kif rajna, hi bogħod 165 stadju u mhux 60 stadju minn Ġerusalemm, biddlu d-distanza oriġinali li jagħti l-Evanġelju ta' Luqa f'160 stadju, kif għamel San Ġlormu fit-traduzzjoni tiegħu ta' l-Onomasticon ta' Ewsebju. Minkejja dan it-traduzzjoni tiegħu tal-Vulgata tgħid li Emmaws kienet bogħod 60 stadju minn Ġerusalemm.

Fis-sena 1099, meta l-armata Kruċjata kienet tielgħa minn Lidda lejn Ġerusalemm, għaddiet minn Beit Nuba (Bettenoble), fejn sabu triq Rumana. Huma identifikaw dan il-post bħala Emmaws tal-Evanġelju. Hawnhekk sabu għajn ta' ilma abbundanti li l-abitanti kienu jsejħulha Ain Adjab. Fil-post kien hemm il-fdalijiet ta' santwarju antik mibni fuq fdalijiet ta' bini Lhudi. Hawnhekk il-Kruċjati bnew kastell biex jiddefendi l-pellegrini li kienu jgħaddu biex minn Nabi Samwil ikomplu triqthom lejn Ġerusalemm. Kien magħruf bħala l-Kastell Arnoldo, u kien taħt il-ħarsien tal-Kavallieri ta' San Ġwann, li fit-13 ta' Frar 1141 akkwistaw

l-artijiet ta' Emmaws bl-obbligu li jiddefendu l-pellegrini li kienu jgħaddu minn dik it-triq fil-vjaġġ tagħhom lejn Ġerusalemm. Fl-1192 għadda minn hemmhekk Richard the Lionheart, waqt it-tielet Kruċjata.

Fost il-pellegrini li żaru dan is-sit ta' Emmaws insemmu lil Ludolfo de Sudheim (1336-1350), Louis de Rochechuart (1461), Ariosti (1470), Félix Fabri (1480-1483) u bosta oħrajn, li sabu l-post abbandunat u f'rovina. Francesco Suriano (1541) jgħid li fil-post l-Għarab qalulu li l-isem tar-raħal kien Qubeibeh.

Il-Kustodja Franġiskana tal-Art Imqaddsa tindika s-santwarju ta' Emmaws billi tidentifikah mar-raħal Palestinjan ta' El-Qubeibeh, li hu bogħod 65 stadju (12 km) minn Ġerusalemm. Ir-raħal jinsab fuq ix-xaqliba tal-Punent ta' Ġerusalemm, qrib l-għolja ta' Nabi Samwil (890 metru), fejn jinsab iċ-ċenotafju tifkira tal-Profeta Samwel. Din hi l-ogħla quċċata madwar Ġerusalemm, u l-Kruċjati kienu jsejħulha *Mons Gaudii*, il-muntanja tal-ferħ, għax minn fuqha kienu jilmħu għall-ewwel darba l-belt il-qaddisa ta' Ġerusalemm. F'Emmaws El-Qubeibeh il-Kruċjati sabu fortizza Rumana, li huma kienu jużawha u semmewha *Castellum Emmaus*. Huma bnew knisja hemmhekk. Maġenb il-knisja tal-Manifestazzjoni ta' Ġesù lid-dixxipli Kleofa u Xmun, hemm fdalijiet ta' triq Rumana, u rovini ta' bini tal-Kruċjati,

Emmaws Nikópolis - Battisteru IV Seklu

li hawnhekk identifikaw ir-rakkont evanġeliku ta' Luqa.

Fl-1852 il-Franġiskani skoprew dawn ir-rovini. Fl-1861 il-Markiża Paulina de Nicolay akkwistat il-proprjetà u tatha lill-Franġiskani. Hi stess għexet bħala eremita f'dan il-post u hi midfuna fil-knisja. Il-knisja sabiħa, bi tliet navati, inbniet fl-1902, fuq il-knisja li diġà kienu bnew il-Kruċjati. Fin-navata tat-Tramuntana hemm fdalijiet ta' bini Biżantin, jew forsi Ruman, li t-tradizzjoni tidentifikah bħala d-dar ta' Kleofa, li skont it-tradizzjoni miet martri hawnhekk. Id-dixxiplu l-ieħor, li Luqa ma jsemmix ismu, hu identifikat ma' Xmun, it-tieni isqof ta' Ġerusalemm.

Skont tradizzjoni antika li waslitilna permezz ta' l-istoriċi Eġesippu u Ewsebju ta' Ċesarija, l-"aħwa tal-Mulej" li jissemmew f'Mattew 13,55: Ġakbu, Ġużeppi, Xmun u Ġuda, jistgħu joffrulna l-ħjiel biex inħollu l-misteru dwar min kienu d-dixxipli ta' Emmaws. Nafu minn Eġesippu li Ġakbu "ħu l-Mulej" kien l-ewwel isqof ta' Ġerusalemm, u ġie martirizzat fis-sena 62. Is-suċċessur tiegħu bħala isqof ta' Ġerusalemm kien Xmun, bin Kleofa. Ġwanni 19,25 isemmi lil "Marija ta' Kleofa", li tista' tiġi meqjusa bħala "oħt omm" Ġesù, jiġifieri oħt il-Verġni Marija. Kleofa għaldaqstant kien iz-ziju ta' Ġesù, u Xmun kien ibnu, jiġifieri kuġin ta' Ġesù. L-istess kienu Ġakbu, Ġużeppi u Ġuda. Eġesippu jfakkar il-martirju ta' Kleofa fi żmien il-persekuzzjoni ta' Trajanu. L-istorja tiegħu ġiet mgħoddija lilna minn Ewsebju ta' Ċesarija fir-IV seklu.

Abu Gosh - Knisja Kruċjata

Eġesippu jsejjaħ lil Xmun "iben iz-ziju tas-Salvatur", u jgħid: "Xi eretiċi arrestaw Xmun ta' Kleofa għax kien dixxendenti ta' David u għax kien Kristjan. Hu sofru l-martirju meta kellu 120 sena, fi żmien l-imperatur Trajanu u l-konslu Attiku. Hu sofra torturi għal bosta ġranet, imma ta x-xhieda tiegħu bil-qawwa tar-rieda ta' raġel ta' 120 sena, u kulħadd stagħġeb bir-rieda soda tiegħu. Hu mbagħad ġie msallab". Kleofa, li kien zijuh, ġie martirizzat fil-bieb ta' daru f'Emmaws. Il-fdalijiet ta' din id-dar, kif għedna, huma indikati fil-knisja ta' Emmaws.

Kien matul il-Gwerra ta' l-1939-1945 li l-Franġiskani Taljani, li ġew internati f'El-Qubeibeh mill-qawwiet militari Ingliżi, mandatarji tal-Palestina, bl-inizjattiva ta' l-arkeologu patri Bellarmino Bagatti għamlu skavi fiż-żona, u sabu l-fdalijiet Rumani u Kruċjati li semmejna. Il-fatt li minn hawn kienet tgħaddi triq Rumana u li d-distanza taqbel kważi perfettament ma' dak li jgħid San Luqa wassal lill-Franġiskani biex iqisu r-raħal ta' El-Qubeibeh bħala l-post li jikkorrispondi l-aktar għar-rakkont evanġeliku tar-raħal ta' Emmaws.

Emmaws Nikópolis

Dan hu sit arkeoloġiku li jinsab qrib il-pjanura fejn jintemmu l-għoljiet tal-Lhudija. Illum hu qrib il-monasteru Trappista ta' Latrun, fit-triq prinċipali li minn Ġerusalemm tinżel lejn Tel Aviv u l-ajruport internazzjonali ta' Ben Gurion. Hu bogħod 176 stadju (32.5 km) minn Ġerusalemm.

L-isem Emmaws, jew Amwas, jidher fl-1 Ktieb tal-Makkabin 3,38-4,25, fejn jingħad: "Ġuda (il-Makkabi) malli sama', telaq bil-qalbiena tiegħu biex jaħbat għall-eżerċtu tas-sultan, li kien ħdejn Emmaws" (4,4). Hawnhekk, fis-sena 166 q.K., Ġuda Makkabew għamel rebħa kbira fuq l-armata tas-Selewċidi, immexxija minn Nikanor u Gorġja. Il-belt ta' Emmaws Nikópolis kienet ġiet fortifikata mill-ġeneral Bakkidi (1Mak 9,50). B'din ir-rebħa Ġuda seta' jitla' bla xkiel Ġerusalemm biex jippurifika t-Tempju li kienu pprofanaw il-pagani. Kien ukoll f'dawn l-inħawi li l-Ktieb ta' Ġożwè jirrakkonta rebħa kbira li kienu għamlu l-Iżraeliti waqt il-battalja ta' Gibgħon (Ġoż 10,1-21), li saret fl-inħawi tat-telgħa ta' Bet-Horon (Ma'aleh Bet Horon) u fil-wita ta' Ajjalon (Emek Ayalon), li tinsab proprju fejn hemm is-sit arkeoloġiku ta' Emmaws Nikópolis.

Is-sit jinsab f'salib it-toroq li jgħaddu mill-kosta tal-Mediterran għal Ġerusalemm u mit-Tramuntana għan-Nofsinhar ta' Iżrael, fuq il-pjanura fertili tas-Sefela. L-isem fl-antik kien Hammot, li bil-Lhudi jfisser "għejjun ta' ilma sħun".

L-evidenza favur Emmaus Nikópolis hi qawwija ħafna fl-antikità Kristjana. Fl-ewwel seklu l-istoriku Josephus Flavius jitkellem minn post jismu Emmaous jew Ammous fil-kotba tiegħu *De bello Judaico* u *Antiquitates Judaicae*, u jirreferi

għal gwarniġjun Ruman li x'aktarx kien jinsab qrib Latrun, fit-triq li titla' lejn Ġerusalemm, mela qrib Emmaus Nikópolis tal-lum. Diversi manuskritti tal-Evanġelju skont San Luqa jitkellmu minn 160 stadju u mhux minn 60 stadju meta jindikaw id-distanza ta' Emmaws minn Ġerusalemm. Il-famuż *Codex Sinaiticus* tar-IV seklu jitkellem minn 160 stadju. Hekk ukoll jagħmlu Oriġene, Ewsebju ta' Ċesarija (*Onomasticon*), San Ġlormu, fit-traduzzjoni tiegħu tal-Vulgata, Sozomenu, u diversi pellegrini li żaru l-Art Imqaddsa mir-IV seklu 'l quddiem.

Naturalment tibqa' l-problema tad-distanza ta' Emmaws Nikópolis minn Ġerusalemm. Is-sit arkeoloġiku hu bogħod 32.5 kilometri. Dan ifisser li d-dixxipli kellhom jimxu 65 kilometru biex imorru Emmaws u lura lejn Ġerusalemm f'jum wieħed. Wieħed jikkalkula li persuna f'saħħitha tista' timxi 5.6 kilometri fis-siegħa. Dan ifisser li l-vjaġġ minn Ġerusalemm sa Emmaws kien ta' kważi 6 sigħat. Issa jekk wieħed irid iżid 6 sigħat oħra biex iż-żewġ dixxipli reġgħu lura lejn Ġerusalemm, dan ifisser li kellhom jimxu 12-il siegħa f'jum wieħed, ċifra kemxejn esaġerata u mhux tant possibbli. Hemm xi studjużi li jfakkru li l-espressjoni ta' Luqa: "il-jum ġa wasal biex jintemm" (Lq 24,29) ma tfissirx neċessarjament li kien diġà l-Ħadd filgħaxija meta Ġesù u d-dixxipli waslu Emmaws, għax billi l-jum Lhudi kien jibda wara nżul ix-xemx, il-ħin kollu ta' wara nofs in-nhar kien jiġi indikat bħala "filgħaxija". Mela d-dixxipli setgħu waslu Emmaws f'nofs il-jum, wara li vvjaġġaw nhar Ħadd il-Għid filgħodu, kielu ma' Ġesù u telqu mill-ewwel lura biex waslu Ġerusalemm qabel inżul ix-xemx, "nhar Ħadd il-Għid filgħaxija". Teorija interessanti, imma diffiċli biex wieħed jaċċettaha.

Is-sit arkeoloġiku ta' Emmaws Nikópolis ġie skavat f'diversi mumenti, l-aktar fl-1880, fl-1924 u fi żminijiet aktar reċenti. Kien l-arkeologu Edward Robinson li sab il-fdalijiet. Il-belt kienet toparkija fi żmien ir-Rumani, imma ġiet maħruqa b'ordni ta' Varus wara l-mewt ta' Erodi fis-sena 4 q.K. L-isem Nikópolis ingħata lill-belt fis-sena 222 meta Julius l-Afrikan, li kien Kristjan residenti f'Emmaws mar għand l-imperatur Ruman Elagabalus u talbu li l-belt tingħata t-titlu ta' *polis* imperjali u issemmiet Emmaws Nikópolis, jiġifieri "l-belt rebbieħa" ta' Emmaws.

Matul l-era Biżantina, Emmaws Nikópolis kienet sede episkopali importanti. Fil-fatt, l-isem Nikópolis jidher car fuq il-mappa tal-mużajk ta' Madaba, fil-Ġordanja, li hi ritratt ta' kif kienet il-Palestina fi żmien il-Biżantini, bejn wieħed u ieħor fis-seklu VI. Fir-IV u l-V sekli nbnew f'dan il-post żewġ bażiliċi, li l-akbar waħda fosthom kellha tliet absidi. Fl-iskavi ta' l-1924 instabu fdalijiet ta' binja Rumana fi ħdan l-istess bażilika Biżantina, li tista' tindika t-tradizzjoni

tad-dar tad-dixxipli ta' Emmaws. Wieħed għadu jista' jara l-fdalijiet ta' dawn il-bażiliċi, flimkien ma' battisteru, xi iskrizzjonijiet bil-Grieg, u fdalijiet ta' palazz episkolali. Għadhom jidhru wkoll diversi fdalijiet ta' mużajċi Biżantini u xi oqbra antiki. Fis-sena 614 il-Persjani invadew il-Palestina u qerdu bosta knejjes, fosthom il-bażiliċi ta' Emmaws Nikópolis. Ir-rovina kompliet kibret wara l-okkupazzjoni Iżlamika tal-Palestina fis-sena 638. Meta ġew il-Kruċjati reġgħu bnew il-bażilika bi tliet absidi, imma fuq skala iżgħar minn dik Biżantina. Din il-bażilika malajr sfat meqruda, qabel il-waqgħa ta' Ġerusalemm f'idejn Saladin fl-1187. Wara l-era Kruċjata, dan is-sit baqa' abbandunat għal kollox u waqa' f'rovina, sakemm bdew fih l-iskavi fl-1880, l-aktar wara r-rivelazzjonijiet privati li kienet irċeviet il-Beata Miriam Baouardy, mistika Karmelitana Palestinjana li waqqfet il-monasteru tas-Sorijiet Karmelitani f'Betleħem, u li fl-1878, waqt li kienet għaddejja qrib Emmaws Nikópolis stqarret li dak kien il-post li fih Ġesù rxuxtat deher lid-dixxipli nhar Ħadd il-Għid. Is-sit ġie akkwistat fl-1930 mill-Kongregazzjoni ta' Betharram, u mill-1993 jinsab taħt il-kura tal-Komunità tal-Beatitudni.

Abu Gosh

Ir-raħal ta' Abu Gosh jinsab xi 15-il kilometru fuq il-Punent ta' Ġerusalemm, fit-triq prinċipali li tnižżlek lejn Tel Aviv, f'għoli ta' 610 metri fuq il-livell tal-baħar. Fuq l-għolja li tiddomina r-raħal ta' Abu Gosh hemm is-sit bibliku ta' Qiryat Ye'arim, li hu marbut mat-trasport tal-arka tal-patt li kienet inqabdet mill-Filistin (1Sam 7,1) u mad-daħla tagħha f'Ġerusalemm fi żmien is-sultan David (2Sam 6,1-15). L-isem Abu Gosh hu dak ta' tribù li kien jokkupa dan ir-raħal strateġiku li jiddomina t-triq li minn Ġerusalemm tinżel lejn Ġaffa. Dan it-tribù kien jikkontrolla l-moviment ta' pellegrini matul din it-triq billi jitlob il-pedaġġ lill-pellegrini li jkunu telgħin Ġerusalemm.

Fir-raħal ta' Abu Gosh għad hemm wieqfa knisja ta' żmien il-Kruċjati li hi

Emmaws Nikópolis - fdalijiet tal-Bażilika Biżantina

waħda mill-aktar knejjes Kruċjati preservati tajjeb f'Iżrael. Hi kienet mibnija qrib is-sena 1142, imma fl-1187 Saladin qered din il-knisja. Il-Kruċjati kienu hawnhekk ukoll iqimu t-tifkira tal-laqgħa tal-Mulej Ġesù rxuxtat maż-żewġ dixxipli ta' Emmaws, kemm għaliex minn hawnhekk kienet tgħaddi triq Rumana importanti, kif ukoll għax hemm nixxiegħa ta' ilma ġieri. Fil-fatt, barra l-kripta tal-knisja Kruċjata, wieħed għadu jista' jara ġebla miljari li fiha mnaqqax l-isem tal-*Legio X Fretensis*, li hu l-isem tal-leġjun Ruman li kien assedja l-belt ta' Ġerusalemm wara l-ewwel rewwixta tal-Lhud (66-70), meta ġie meqrud it-Tempju. Il-knisja ta' Abu Gosh ġiet akkwistata mill-gvern Franċiż fl-1899 u llum hi fil-kura tal-monaċi Benedittini. L-arkeologu Edward Robinson, fl-1838, iddeskriva l-knisja bħala mibnija fi żmien il-Kruċjati, u bħala waħda fost l-aktar knejjes Kruċjati preservati tajjeb fil-Palestina. L-iskavi li saru fl-1944 ikkonfermaw li din il-knisja kienet inbniet mill-Kruċjati bħala tifkira ta' l-avveniment tal-manifestazzjoni ta' Ġesù rxuxtat lid-dixxipli ta' Emmaws.

Motza

Motza hi belt Lhudija moderna li tinsab mibnija fuq ix-xifer ta' l-għoljiet ta' Qiryat Ye'arim, u hi l-aktar sit qrib Ġerusalemm li hu assoċjat mal-isem ta' Emmaws. Fil-fatt tinsab xi 6.5 kilometri fuq ix-xaqliba tal-Punent ta' Ġerusalemm. L-isem antik li kienu taw il-Krucjati lil dan ir-raħal kien Colonia, u dan wassal biex l-isem Għarbi tal-belt ikun Qaloniyeh. L-isem Latin kien Amassa, li jfakkarna fil-forma Griega Ammaous, li fil-fatt ma għandux x'jaqsam mal-isem Emmaws. Kienu l-Kruċjati li assoċjaw l-isem ma' Emmaws biblika. Is-sit ta' Motza (Mosa) biblika hu identifikat ma' Beit Mizzeh. Il-belt ta' Mosa tissemma fil-Ktieb ta' Ġożwè 18,26, bħala belt tat-tribù ta' Benjamin.

Ir-raħal ta' Motza jissemma

Knisja Benedittina ta' Abu Gosh

fit-Talmud (*Mesechta Succah* 45a) bħala l-post li fih kienu jkabbru l-*aravah*, jew il-frieghi tal-luq li kienu jinġiebu kuljum fil-festa ta' Sukkot (Għarejjex) biex jitqiegħdu maġenb l-altar.

F'dan is-sit ma hemm l-ebda tifkira Kristjana li ħarġet għad-dawl, u t-tradizzjoni tiegħu ġejja biss minn żmien il-Kruċjati.

Għajnuna mit-testi evanġelici

Ir-rakkont tal-laqgħa tal-Mulej Ġesù rxuxtat maż-żewġ dixxipli ta' Emmaws nhar Ħadd il-Għid wara nofs in-nhar jagħtihulna San Luqa 24,13-35. Hemm ħjiel tiegħu ukoll f'San Mark 16,12-13: "Wara dan, wera ruħu taħt sura oħra lil tnejn minnhom huma u sejrin bil-mixi lejn ir-raba'. U huma reġgħu lura u taw l-aħbar lill-oħrajn, imma anqas lil dawn ma emmnuhom".

Dawn il-versetti f'San Mark jinsabu fis-silta 16,9-20 li mhijiex meqjusa bħala parti mill-verżjoni oriġinali ta' San Mark (tonqos fil-Kodici Sinaitiku u fil-Kodici Vatikan, tas-seklu IV). Imma t-test evanġeliku kif jinsab inserit illum bħala konklużjoni ta' San Mark imur lura għal tmiem l-I jew il-bidu tat-II seklu, u hu x'aktarx sintesi tad-dehriet tal-irxuxtat kif ġew mgħoddijin mill-komunità Kristjana tal-bidu. Għal din ir-raġuni għandhom valur u l-Knisja tqishom ispirati. San Mark jgħid li Ġesù rxuxtat deher lil tnejn mid-dixxipli (fi qbil ma' Luqa) huma u sejrin bil-mixi lejn ir-raba'. Il-vjaġġ bil-mixi wkoll jaqbel mar-rakkont ta' Luqa, filwaqt li tibqa' ġenerika l-espressjoni "lejn ir-raba'". Mark ma jagħti l-ebda indikazzjoni rigward il-post li fih kienu sejrin id-dixxipli. Dettall interessanti, iżda, li jgħinna fl-interpretazzjoni hu li r-raba' jindika kampanja għammiela. Issa l-belt ta' Ġerusalemm hi mibnija fuq l-għoljiet tal-Lhudija, li jimmarkaw firda bejn ix-xaqliba tal-Punent li hi fertili u tinżel lejn is-Sefela u l-pjanura ta' Saron, u x-xaqliba tal-Lvant, li hi magħmula mid-deżert tal-Lhudija, li jinżel lejn il-wied tal-Ġordan u l-Baħar il-Mejjet. Ix-xaqliba tat-Tramuntana, lejn Ramallah u s-Samarija, kif ukoll dik tan-Nofsinhar, lejn Betleħem u Ħebron, hi kollha muntanjuża u mhux tant għammiela. Dan ifisser li l-unika direzzjoni li setgħu jieħdu d-dixxipli lejn ir-raba' kienet dik lejn il-Punent. Issa s-siti kollha li huma marbutin ma' Emmaws tal-Evanġelju jinsabu fuq ix-xaqliba tal-Punent ta' Ġerusalemm.

Ir-rakkont ta' Luqa wkoll jagħti xi dettalji interessanti, barra l-isem Emmaws. Id-dixxipli kienu mexjin lejn dan ir-raħal "dak in-nhar stess", mela nhar Ħadd il-Għid. Huma jgħidu lil Ġesù li n-nisa "marru kmieni ħdejn il-qabar". Dan ifisser li huma kienu għadhom Ġerusalemm meta n-nisa skoprew il-qabar vojt nhar Ħadd il-Għid filgħodu. Issa San Ġwann 20,1 jgħid: "Kien l-ewwel jum tal-ġimgħa, filgħodu kmieni kif kien għadu d-dlam" meta Marija ta' Magdala ġiet ħdejn il-qabar. Dan ifisser li malli sebaħ id-dixxipli kienu diġà jafu bil-fatt tal-qabar vojt. Fil-bidu tar-

rebbiegħa fl-Art Imqaddsa jkun diġà sebaħ fil-5 ta' filgħodu. Dan kollu jurina li d-dixxipli kellhom ħin biżżejjed biex imorru lejn Emmaws qabel nofsinhar, u jirritornaw sa filgħaxija lejn Ġerusalemm.

Issa, jekk dan il-pellegrin mhux magħruf, li kien Ġesù, "għamel tabirruħu li hu kien se jibqa' sejjer aktar 'il bogħod" (Lq 24,28) u d-dixxipli qalulu: "Ibqa' magħna, għax issa sar ħafna ħin u l-jum ġa wasal biex jintemm" (Lq 24,29), u jekk, wara li Ġesù wera lilu nnifsu lilhom fil-qsim tal-ħobż, "dak il-ħin stess qamu u reġgħu lura Ġerusalemm" (Lq 24,33), nistgħu nippruvaw noħolqu xi ipotesi dwar fejn seta' kien ir-raħal ta' Emmaws.

Jekk Ġesù kien sejjer aktar 'il bogħod fid-direzzjoni tal-Punent, dan ifisser li kien għad fadallu triq twila x'jagħmel. Issa dan jinftiehem jekk Ġesù kien għadu fuq l-għoljiet tal-Lhudija f'Emmaws Qubeibeh, u ried jinżel lejn il-pjanura, imma mhux jekk hu kien diġà jinsab f'Emmaws Nikópolis, li minnha hu seta' biss imur lejn il-kosta, lejn Ġaffa, li hi bogħod xi 20 kilometru. Għalkemm hu possibbli li d-distanza ta' 32.5 kilometri bejn Ġerusalemm u Emmaws Nikópolis wieħed jagħmilha f'ġurnata waħda, hu difficili ferm nimmaġinaw kif id-dixxipli setgħu jirduppjaw id-distanza f'65 kilometru meta reġgħu lura Ġerusalemm filgħaxija, preżumibilment qabel ma dalam, ukoll jekk huma ma tilfux ħin, imma telqu lura mill-ewwel.

Jekk imbagħad inqisu d-distanzi bejn Ġerusalemm, Motza u Abu Gosh, dawn mhumiex ċertament distanzi twal u hu possibbli wieħed imur u jirritorna f'ġurnata, imma t-tradizzjoni marbuta ma' dawn il-postijiet tmur lura għal żmien il-Kruċjati u mhux qabel.

Dan iħallina bl-unika possibilità li r-raħal li fih kienu sejrin Kleofa u Xmun kien Emmaws Qubeibeh. Ċertament tibqa' l-problema li l-fdalijiet Biżantini ta' Emmaws Nikópolis huma prova ta' l-antikità tas-sit, filwaqt li Emmaws Qubeibeh fih l-aktar fdalijiet Kruċjati. Imma ma ninsewx li Bellarmino Bagatti u sħabu l-Franġiskani sabu fdalijiet ta' triq Rumana li tgħaddi minn Emmaws Qubeibeh, u li l-fdalijiet li hemm fil-knisja, jekk mhumiex ta' l-ewwel seklu, huma Biżantini. Is-santwarju Franġiskan ta' Emmaws Qubeibeh hu forsi l-aktar post li jista' jidentifika ruħu mar-raħal ta' Emmaws skont ir-rakkonti evanġelici, u b'raġunament loġiku ta' kemm jiflaħ jimxi bniedem f'jum wieħed.

Sit arkejoloġiku ta' Emmaws Nikópolis